



PRZEWODNICZĄCY
KRAJOWEJ RADY SĄDOWNICTWA
Nr WP.420.43.2024

Warszawa, 2024-08-30

Dot. SPS-WP.020.127.5.2024

Pan Dariusz Salamończyk

Zastępca Szefa Kancelarii Sejmu

SEKRETARIAT Z-CY SZEFA KS

L.dz. DS.1806 952.2024

Data wpływu 4.09.2024.

Szanowny Panie Przewodniczący,

W odpowiedzi na pismo z dnia 7 maja 2024 r. uprzejmie przedstawiam
w załączeniu opinię Krajowej Rady Sądownictwa w przedmiocie poselskiego projektu ustawy
o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego.

sędzia Dagmara Pawełczyk-Woicka

Tłoczono z polecenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej



WYDZIAŁ OBSŁUGI PREZYDIUM SEJMU

L. dz. SPS-WP.020.127.12.2024

Data wpływu 05.09.2024.

OPINIA
KRAJOWEJ RADY SĄDOWNICTWA

z dnia 30 sierpnia 2024 r.

**w przedmiocie poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy - Kodeks
postępowania karnego**

Krajowa Rada Sądownictwa, po zapoznaniu się z poselskim projektem ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego, przekazanym przy piśmie z 7 maja 2024 r. Zastępcy Szefa Kancelarii Sejmu (znak: SPS-WP.020.127.5.2024), opiniuje projekt pozytywnie zgłaszając poniższe uwagi.

UZASADNIENIE

Zamiarem projektodawcy jest likwidacja szerokich uprawnień do korzystania w postępowaniu karnym z tzw. „owoców zatrutego drzewa” i wiąże się także z ochroną innych wolności i praw obywatela jak prawo do prywatności czy ochrony tajemnicy korespondencji. Projektodawca proponuje uchylenie art. 168 oraz zmianę treści 168a jak i 237a ustawy – Kodeks postępowania karnego.

W pierwszym rzędzie należy zwrócić uwagę na zagadnienia dotyczące tzw. „owoców zatrutego drzewa”, który to termin projektodawca błędnie utożsamia z regułą wyłączenia dowodów.

Tytułem przypomnienia, doktryna ‘owoców zatrutego drzewa’ (ang. *fruits of the poisonous tree*) i reguła wyłączenia dowodów (ang. *exclusionary rule*) są obecne w amerykańskim prawie procesowym. W opozycji do znacznej większości instytucji prawa karnego oraz procedury karnej – które implementowano do amerykańskiego systemu prawnego wprost z brytyjskiego – powyższe reguły nie miały swojego pierwowzoru na gruncie europejskiego systemu prawnego. Z tych względów ich obecny zasięg jest stosunkowo ograniczony, w klasycznej bowiem wersji występują jedynie w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, niemniej jednak w niektórych z jurysdykcji europejskich pojawiają się pewne instytucje prawa zbliżone, choć bez wątplenia mocno zmodyfikowane w stosunku do amerykańskiego wzorca. Termin ‘owoce zatrutego drzewa’ dotyczy rezultatów nielegalnych działań organów postępowania karnego (np. Policji), gromadzących w toczącym się postępowaniu karnym materiał dowodowy mający później być elementem postępowania sądowego. ‘Drzewem’ jest zatem dowód – bezpośredni, pierwotny, niejako ‘zatrutowany’ niezgodnym z prawem działaniem funkcjonariuszy, którzy w ten sposób

uzyskują dostęp do ‘owoców’ dalszych dowodów – pośrednich, wtórnych, a zatem tych dowodów, których nie zgromadzono by bez udziału tego bezsprzecznie bezprawnego działania. Jeżeli organy ścigania założyły nielegalny podsłuch telefoniczny, to podsłuchana w ten sposób rozmowa podlega regule wyłączenia dowodu, podobnie jak wszelkie dodatkowe ujawnione w wyniku podsłuchu informacje, które uznaje się za ‘owoc zatrutego drzewa’ (vide: np.: *S. Kruminis-Łozowski, Tajemniczy owoc zatrutego drzewa, Europejski Przegląd Prawa i Stosunków Międzynarodowych, 2022, nr 2-3, s. 216 i n.*).

Innymi słowy, projektodawcy chodzi nie tylko o wprowadzenie do polskiego porządku prawnego doktryny ‘owoców zatrutego drzewa’, ale także, a może przede wszystkim reguły wyłączenia dowodów pierwotnych pozyskanych z naruszeniem zasad procesowych.

Projektodawca zamierza nadać art. 168a k.p.k. następujące brzmienie:

Niedopuszczalne jest przeprowadzenie i wykorzystanie dowodu uzyskanego do celów postępowania karnego za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 Kodeksu karnego.

oraz uchylić się art. 168b k.p.k.

Stan obecny przepisów, które mają podlegać korekcie jest następujący:

art. 168a k.p.k. brzmi:

Dowodu nie można uznać za niedopuszczalny wyłącznie na tej podstawie, że został uzyskany z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 Kodeksu karnego, chyba że dowód został uzyskany w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych, w wyniku: zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności.

art. 168b k.p.k. brzmi:

Jeżeli w wyniku kontroli operacyjnej zarządzonej na wniosek uprawnionego organu na podstawie przepisów szczególnych uzyskano dowód popełnienia przez osobę, wobec której kontrola operacyjna była stosowana, innego przestępstwa ściganego z urzędu lub przestępstwa skarbowego niż przestępstwo objęte zarządzeniem kontroli operacyjnej lub przestępstwa ściganego z urzędu lub przestępstwa skarbowego popełnionego przez inną osobę niż objętą zarządzeniem kontroli operacyjnej, prokurator podejmuje decyzję w przedmiocie wykorzystania tego dowodu w postępowaniu karnym.

Celem projektodawcy jest także ingerencja w treść art. 237a oraz art. 238 k.p.k. Artykuł 237a k.p.k. ma otrzymać brzmienie:

§ 1. Jeżeli w wyniku kontroli uzyskano dowód popełnienia przestępstwa wymienionego w art. 237 § 3, popełnionego przez osobę, wobec której kontrola była stosowana, innego niż objęte zarządzeniem kontroli, prokurator w czasie trwania kontroli albo nie później niż w ciągu miesiąca

od dnia jej zakończenia może wystąpić do sądu z wnioskiem o wyrażenie zgody na jego wykorzystanie w postępowaniu karnym. Sąd wydaje postanowienie w przedmiocie wniosku w terminie 14 dni na posiedzeniu bez udziału stron.

§ 2. Do postanowienia wydanego na podstawie § 1 zdanie drugie przepisy art. 239 stosuje się odpowiednio.

W art. 238 w § 4 k.p.k. projektodawca zamierza wyrazy „art. 237a” zastąpić się wyrazami, art. 237a § 1”.

Stan obecny:

art. 237a k.p.k. brzmi:

Jeżeli w wyniku kontroli uzyskano dowód popełnienia przez osobę, wobec której kontrola była stosowana, innego przestępstwa ściganego z urzędu lub przestępstwa skarbowego niż przestępstwo objęte zarządzeniem kontroli, lub przestępstwa ściganego z urzędu lub przestępstwa skarbowego popełnionego przez inną osobę niż objętą zarządzeniem kontroli, prokurator podejmuje decyzję w przedmiocie wykorzystania tego dowodu w postępowaniu karnym.

art. 238 § 4 k.p.k. brzmi:

Po zakończeniu postępowania przygotowawczego prokurator wnosi o zarządzenie zniszczenia utrwalonych zapisów w części, w jakiej nie mają znaczenia dla postępowania karnego, w którym zarządzono kontrolę i utrwalanie rozmów telefonicznych, oraz nie stanowią dowodu, o którym mowa w art. 237a. Sąd orzeka w przedmiocie wniosku na posiedzeniu, w którym mogą wziąć udział strony.

Podzielić należy pogląd projektodawcy, że potrzeba wprowadzenia projektowanych zmian wynika z konieczności ochrony praw i wolności obywatelskich, gwarantowanych w Konstytucji RP, a zatem nie jest możliwe zaakceptowanie stanu, w którym funkcjonariusze państwa, a więc władzy publicznej, mogliby gromadzić materiał dowodowy wbrew obowiązującemu prawu, a zgodnie z prawem, na podstawie tego materiału, obywatele mogli ponosić odpowiedzialność karną. Wynika to z zasad wyrażonych w art. 2 Konstytucji RP – zasady demokratycznego państwa prawnego, art. 7 Konstytucji RP – zasady legalizmu oraz art. 45 ust. 1 Konstytucji RP – zasady prawa do sądu i wynikającej z niej zasady prawa do rzetelnego procesu.

W pełni zgodzić się należy z powołanym przez projektodawcę, że: „wszystkie organy władzy publicznej, w tym organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości, zgodnie z art. 7 Konstytucji RP działają na podstawie i w granicach prawa. Działania tych organów są wyznaczone przez prawo, w którym powinny być określone zarówno podstawa, jak i granice ich działania. Wymóg podstawy prawnej dla działania organów władzy publicznej jest ściśle związany z wymogiem podejmowania działań w granicach prawa. Wyjście poza te granice kwalifikuje się jako działanie bez podstawy prawnej, a więc jako wykraczające poza granice wyznaczone przez prawo” (T.

Stawecki, P. Winczorek, Wstęp do prawoznawstwa, Warszawa 2003, s. 231; wyrok TK z 14.06.2000 r., P 3/00, OTK 2000/5, poz. 138; orzeczenie TK z 20.10.1986 r., P 2/86, OTK 1986/1, poz. 6; orzeczenie TK z 19.10.1993 r., K 14/92, OTK 1993/2, poz. 35; orzeczenie TK z 15.03.1995 r., K 1/95, OTK 1995/1, poz. 7; orzeczenie TK z 15.07.1996 r., U 3/96, OTK 1996/4, poz. 31).

W uzupełnieniu podnieść należy, że w świetle zasady legalizmu (praworządności), organy państwa mogą czynić tylko to, na co im prawo pozwala i działają wyłącznie na podstawie kompetencji udzielonych im przez system prawa (art. 7 Konstytucji RP), a zatem każde podejmowane przez te organy działanie nie tylko musi mieć wyraźną podstawę kompetencyjną, ale swoim zasięgiem nie może wykraczać poza granice wyznaczone przez prawo (*D. Drajewicz [w:], Kodeks Postępowania Karnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-424, red. D. Drajewicz, Warszawa 2020, s. 1040*).

Działanie bez podstawy prawnej albo jej przekroczenie powoduje zakwalifikowanie zachowania organu jako nielegalne. Reasumując, nie mogą być wykorzystywane w procesie dowody, które nie zostały uzyskane w wyniku kontroli prowadzonej z zachowaniem warunków ustawowych, o których mowa w art. 237 k.p.k. Stanowisko przeciwne niweczyłoby konstytucyjną ochronę praw jednostki, w zakresie tajemnicy komunikowania się (art. 49 Konstytucji RP) oraz godziłoby w zasadę prymatu Konstytucji w systemie źródeł prawa (art. 8 ust. 1 Konstytucji RP), jak i naruszałoby obowiązek organów procesowych działania na podstawie i w granicach prawa, o którym mowa w art. 7 Konstytucji RP (*D. Drajewicz, Zakaz dowodowego wykorzystania procesowej kontroli rozmów, Państwo i Prawo 2010, nr 8, s. 76–80 i powołana tam literatura oraz orzecznictwo*).

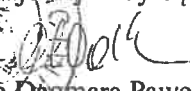
Reasumując, wskazane rozwiązania oczywiście naruszają prawo do rzetelnego procesu, które ma wymiar konstytucyjny (art. 45 ust. 1 Konstytucji) oraz konwencyjny (art. 6 ust. 1–3 Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności), a władze publiczne nie mogą pozyskiwać, gromadzić i udostępniać innych informacji o obywatelach niż niezbędne w demokratycznym państwie prawnym (art. 51 ust. 2 Konstytucji RP) i są obowiązane respektować prawo obywateli do prywatności (art. 47 Konstytucji RP), prawo do wolności i ochrony tajemnicy komunikowania się (art. 49 Konstytucji RP), a także prawo do rzetelnego procesu karnego (art. 45 Konstytucji RP).

Ustalenie prawdy musi przebiegać w warunkach przestrzegania zasady praworządności, która wymaga poszanowania praw jednostki w procesie karnym. Obowiązkiem organów procesowych jest działanie na podstawie i w granicach prawa (art. 7 Konstytucji RP). Jest to istotna kwestia dotycząca gwarancji swobód obywatelskich i ochrony jednostki przed onnipotencją państwa i jego aparatu. W państwie demokratycznym normy prawne określają kompetencje organów władzy, ich zadania i tryb postępowania, wyznaczając tym samym granice ich

aktywności. Wedle zasady legalności (praworządności, legalizmu) organy państwa mogą czynić tylko to, na co im prawo pozwala. Działają one wyłącznie na podstawie kompetencji udzielonych im przez system prawa. Każde podejmowane przez nich działanie nie tylko musi posiadać wyraźną podstawę kompetencyjną, ale swoim zasięgiem nie może wykraczać poza granice wyznaczone przez prawo. Działanie bez podstawy prawnej albo jej przekroczenie powoduje zakwalifikowanie zachowania organu jako nielegalne. Organ państwa działa tam i o tyle, gdzie i o ile został do tego przez prawo uprawniony i działa z powołaniem się na podstawę prawną. Jeśli jednak dowód uzyskany w sposób nielegalny miałby zadecydować o skazaniu oskarżonego, podczas gdy brak tego dowodu doprowadziłby do jego uniewinnienia, to dopuszczenie takiego dowodu, ze względu na jego znaczenie, będzie jawnym naruszeniem interesów oskarżonego jego gwarancji procesowych, a tym samym włączenie tego dowodu w podstawę orzeczenia należy uznać za niedopuszczalne. Stanowisko przeciwne niweczyłoby konstytucyjną ochronę praw obywatelskich oraz godziłoby w zasadę prymatu Konstytucji w systemie źródeł prawa (*D. Drązewicz, Zakaz dowodowego wykorzystania procesowej kontroli rozmów, Państwo i Prawo 2010, nr 8, s. 79–80 i powołana tam literatura oraz orzecznictwo*).

Z przedstawionych powodów, zarówno natury jurystycznej, ale także w aspekcie interesu społecznego, a przede wszystkim interesu obywateli i ochrony ich praw, zadaniem ustawodawcy jest stworzenie otoczenia normatywnego, które będzie gwarantowało przestrzeganie podstawowych praw obywatelskich określonych w Konstytucji RP.

Tylko takie dowody, które zostały zebrane z zachowaniem obowiązujących przepisów procesowych, mogą być wykorzystane przez organy procesowe w postępowaniu karnym prowadzonym przeciwko obywatelowi. Jest to rozwiązanie w interesie obywateli, ale także wspiera dobro wymiaru sprawiedliwości.

Przewodniczący
Krajowej Rady Sądownictwa

sędzia Dagmara Pawełczyk-Woicka

